

1788

Jutustused

Türgi sõaplatssist 1877.

Wälja annud

J. Jung.

Teine anne.

Wiljandis.

Trükitud J. Feldt'i juures wälja andja kulguga.

1877.

Дозволено цензурою. — Ревель, 8 Августа 1877.

1788

Wene Keisri pääforter Plojeschtis ja Dratshas.

Enne kui Wene sõawäed Juuni kuu hakatuses j. a. üle Doonau Bulgaaria maale pidivad minema, tulivad meie kõrge Majesteet Keisri härra ja Auujärje pärija jälle Moldawi maale oma wägede juure, et Nad neid üle Doonau pidivad saatma.

Nende pääforter oli Plojeschti linnas, kus härra Regulesko maja Keisri elamise tarwis enne pidi fiske säetama, ehk see kül üle selle linna kõige ilusam maja oli. Härra Regulesko andis luba, kõik oma maja sees nõnda säada, kuida senatoor Baron Etienne (Etjänn) Bellio, kes Keisri Aleksandri kommissäriks oli nimetatut, seda tarwis tundis olewad, kes ka selle maja väga uhkete wälja on lasknud ehitada.

Nende tubade fissesäade on väga liht wiisi. Eñiti wiivad neli trepiastet, kelle üle linane katus on, eeskotta; säält pahemat kät on üks kammer Keisri kammerteenrile ja paremat kät on Keisri Flügel-Adjutandi eluase. Geskoja feskmiñest ukñest lähäb Keisri wastuwõtmiñe saali; saalist pahemal pool seisab Keisri magamiñe tuba, kus Tema liht raud woodi pääl magab. Paremal pool saali kõrwas seisab Keisri töö tuba, mis Flügel-Adjutandi toast ühe Türgi wiisi ehitatut salongi läbi lahutatut on. Üks niisugune

Türgi kammer on iga Bojaari (säälse mõisniku sugu mehe) maja sees. Kuna Rumeenia rikkamad ja suuremad mehed endid kõikis Brantsuse wiisi sisse on säädnud, siis on see sugune tuba neil ommeti veel Türgi kombest järele jäänud. Muudugi ka sellepärast, et üks niisugune Türgi kammer rahuliseks puhkamiseks kõige ladusam on. Selle tarwis saavad kõige ilusamad tekid ja kardinad muretsjetut, kuna Wiini linnast kõige uhkemad mööbled toodi, nõnda et Baron Bellio sellest liht Bojaari majast kõige uhkema meikse palasti wälja ehitas.

Sellega ei olnud kõik see töö ommetigi veel walmis, kui sääl maja juures õiget rohuaeda ei olnud. Muidu oli küll aed olemas, aga see oli hoopis hooletuse pähä jäänud. Selletarwis sai siis kaa see aed würstliku kärneri Knechtli läbi nõnda kenaks ümber muudetut, et Keiser iga hommiku sääl jalutamas mõis käia.

Keisri pääforteri ligi oli ka Muujärje pärija eluase Dr. Kantili majasse sisse säetut. Selle fortteri sissesäade on otse niisama, kui Keisril, aga ta on palju wagusema koha pääl, sest et ta mitte suure uulitsa ääres ei seisä. Siin on ka aed juures, aga see teeb igapidi majaperemehe Dr. Kantilile auu. See aed ei ole mitte suur, aga wäga ilusaste sisse säetut, kus wäga uhked thee- ja leinarooside peenrad, wiinapuude warjuistmed, wäga ilusad muru platsid ja suured warju andjad puud on. Nende kahe majade nimes, Regulesko ja Kantili, saamad wissist ükskord maailma lugude sees sagedaste nimetatut saama, sest et säält seest kõige tähtsamad käjud wälja läkitatakse, mis Hommiku-Giroopas sündima saawad.

Kui juba Wene wägi üle Doonau oli läinud, siis asus Wene Keiserlik Majesteet oma pääforteri Doonau lähidale Dratjcha mõisakese sisse. Härra Golesku elumaja on,

nagu kunagi mõned weitsed maa mõisate elumajad, pik, madal ja ühefordne, kus waewalt niipalju tubasid sees on, et Keiser oma poegadega sääal söömaja wõib leida. Aga sellepärast on see koht kena, et sääal ilusad suured ja kallid puud ümber kaswawad, ja nende alla on würstid ja grahwid, kindralid ja ülemad päälifud, kui ka kõik keiserlikud ammetnikud ja sõa pääwalitsus omad telgid ja kanzelleid ülesse löönud. Ühe laia warjawa puu alla on üks pik saelaudest laud ja sellestjammast materialist pengid üles löödut; see on Keisri söögi saal; ühe telgi all on tema töö tuba; wõeraste wastuwõtte saali ei ole olemas, waid selle tarwis on sinine taewas pää kohas ja rohilised puud seinteks, kus Keiser oma ülematega nõuu peab. Ümberringi seisawad Suurmürstide ja kindralite telgid, mis tarwis iga puu plaani teinud, kuhu keegi telgi ülesse pidi lööma. Pruugitawad riistad telkides on kõik lihtforralised; ommeti on siin ja sääal ka toredust näha, mis filma paistab, ja mõniford on ka niisugused maijuse asjad leida, keda siin mitte ei oleks wõinud arvata. Ümberringi seisawad Tšherkesfid suure ringis laagres, kes sõawalitsuse päämehe kaardiwäeks on, nõnda ka Keisri kaardiwäe kasjakad, keda nende punastest odadest tuntakse.

7.

Doonau üleminek Galatzi kohast.

Kümnemal Juunil s. a., kuidas telegrammid kuulutasiwad, on esimesed Wene wäe jaod Galatzi ja Sereti jõe juu kohalt üle Doonau läinud, kus see üleminek ka küllalt werine olnud. Sereti jões on üks ujum pontonifild walmis tehtut, mis pääl pool Galatzi, Gezedi kohas Doonau üle

tõmmatut, kust suurem jagu Wene väge Dobrudscha üle läinud, kuna Galatzi aga mõned jaod 13. ja 6. korpuselt üle Doonau saadetut.

Juba 9. Juunil oli 18. jala väe diviisiooni 1. brigade kommandeerijale, kindral major Schukowile käsk antut, Galatzi weikse paatide, lodjade ja sõiduriistade pääl üle Doonau minna, ja Budschaka kõrgused, mis waenlaste käes, ära võtta. Öösel 9./10. Juuni pääle läksiwad 10 kompagniid*) Rjasani ja Rjaski rügementidest walmis seiswa paatidesse, ilma, et neil suurtükki ehk hobuse väge võimalik oleks olnud ligi võtta. Nõnda jõuawad nemad 14. korpusel kommanderija, kindral leitinant Zimmermanni juhatusel al pahemalt poolt Doonau kaldalt ära. Õnnelikult jõuawad esiti 5 Rjasani kompagniid Türgi poole kaldale, kus neid kolm kord nii tugewast waenlasest, kellel ka suurtükid ja hobuse vägi abiks oli, kange tulega ja kuulide sajuga vastu sai võdetut. Ilma kartmata tormawad nemad aga edasi, leitinant Elsner ja lipukandja Suschkow kõige ees, kunni ülesse patareide juure, kus suure kibedusega käitsi rajuti, kunni Türglastel omast warju kraamidest wälja pidiwad minema. — Sääal näis asi ennast jälle pööрма. 3,000 Türglast oliwad endid jälle kokku kogunud, kuna meie 5 Rjasani kompagniid alles ükspäini waenlase mulla pääl seisiwad, ja nende pääle pöörab nüüd kõik see waenlaste hulk, kuhu ka Türgi hobuse vägi selga tormab. Sellest sanima silmapilgul jõuawad aga ka Rjaski kompagniid paremale poole Doonau kaldale ja tõttawad oma kitsikuses olewa

*) Wene väe kokkusaadmise aru on nõnda: Jalamäge on 48 diviisiooni, iga diviisioon 12,000 meest, ühes diviisioonis on 2 brigaade ehk brigaades 6,000 meest, ühes brigaades on 2 rügementi, rügementis 3,000 meest, ühes rügementis on 3 (ka 4) pataljooni, siis on ühes pataljoonis 1,000 meest, ühes pataljoonis on 5 kompagniid, ja nõnda on iga kompagniidis 200 meest.

selfimeestele appi, kus nemad Türgi hobuse wäe pääletuliku õnnelikult tagasi lööwad. — Kellu 7 hommiku tuleb Türgi wäele abi; kaks suurtükki ja hobuse wägi pööravad endid jälle wiimiste Wene wäe järeltulijate pääle. Taplus on wäga palaw, kus suure libedusega käsiti rajutakse, kunni wiimaks Wene wägi, kellel suurtükka ega hobuse wäge abiks ei olnud, pajonettidega Türgi hobuse wäe pääle langeb, — ja nõnda kestab see weiksima hulga wõitlus suurema hulga wastu, kunni lõuneni edasi. Sääl jõuab wiimaks üks Wene suurtük neile appi ja wõitlus pöörab teise külje: Türglased jättawad oma tule andmise järele ja taganewad tagasi, kuna Wenelased, kellele teised brigaade jaod järele jõudnud (ühtekoftu 6,000 meest), selle weriselt wõidetut Budschaka kõrguse ära wõtawad.

Kindral Shukowi tunnistuse järele olla need 10 Wene wäe kompagniid selle libeda tapluse sees 3,000 Türgi jala mehe, 300 hobuse mehe kui ka kaks suurtüki wastu wäga imelikult wapraste wõidelnud. Pääle oobersti Schulgini, Schelkownikowi ja Michejewi olla ka weel ooberstleitinant Afinsijew Rjäscki rügemendist, kui ka kaptein Klotshenko ja leitinant Jermolow wäga osawaste seda wõitlust fisse säädnud ja wäga juhatanud. Rahetseba on aga, et see wõit kaunis suure kahjuga lunastatut on; sest langenud on Rjäscki rügemendist leitinant Wassiljew ja Nikolski; Rjäsani rügemendist sekonde-leitinant Wassiljew ja 41 soldatit; haawatut Rjäsani rügemendist leitinant Elsner, ja Rjäscki rügemendist leitinant Atraschkewitsch ja 88 soldatit.

Dösel 10./11. Juunil käis kõrge Majesteet Keiser, keiserliku kõrguste Suurewürsti Muujärje pärija ja Suurewürsti Wladimiri, Aleksei ja Sergei Aleksandrowitschiga Galazi hospitaalis haawatuid waatamas, ja armuliku sõnadega neid trööstimas ja kinnitamas. Leitinant Elsnerile,

kes kõige esimene olnud, Türglaste tule al Türgi poole kaldale kargama, on Keiser säälsammas oma kääga George 4. klassi ordu annud. Sellesamma ordu on weel kindral major Shukow ja lipufandja Suschkow saanud; pääleseda on ka soldatitele sõamäe ordud ja haamatutele raha abi lubatud.

11. Juunil oli kindral-leitnant Zimmermann kellu 3 pärast lõunat Keisri Majesteeti Barodiino rügemendiga aurulaemade, parwede ja sõude sõiduriistade pääl Galgisti wälja läinud, Matschini kindlust sisse wõtma. Matschini kindlus olnud aga üsna tühi ja Türglastest maha jäetud, et sissewõtmise juures mitte ühte pauku tarwis ei olnud teha. Kristlikud linna rahwas ja papid tulnud pargade, pühade kujude ja lippudega meie wäele wastu ja laulnud Wene keele kiriku laulu, misga nad Wene Keisrile pikka iga ja õnne palunud; auusamad linna kodanikud toonud soola ja leiba. Keisri Majesteeti rügement läks lehwi ja lippude ja Keisri lauluga linna sisse. Pääle seda olla ka Türglased põhjapoolsed Dobrudscha kindlused, Isaktscha ja Tultscha, tühjaks jätnud ja Rüstendische-Tschernawoda raudtee poole taganenud, kus nad wissist kõwaste wastu panna tahawad.

Nõnda on siis Galazi ja Braila wahel Wene wägi kolm päewa järestiku üle läinud, nõnda et Dobrudscha maakonda üksi ligi 70,000 meest Wene wäge saab, kes warsti Dojani ja Hirjowa sisse peawad wõtma ja Rüstendische-Tschernawoda raudteed püüdma kätte saada. Türglastel olla aga Dobrudscha maakonnas kõifis 15,000 meest, kellest juur jagu Doonau ääres oma patareidega laiali on ja wiimne tagawara Babadagis. Nende pää tugewud Dobrudschas on Rustschuki, Silistria, Schumla ja Barna kindlused ja ka see neljanurka tüf maad, mis nende kindluste wahel on. Need sinna kofku kogutud Türgi wäed ei jõua Wenelasi mitte keelda, üle Doonau Dobrudscha maale sisse minemast, kui

nad ka awalikus lahingis Wenemäele vastu tuleksiwad, sest et Wene wägi mitmest kohast üle Doonau saab minema.

Iziäranis püüawad Wenelased seda maanteed, mis Sistowast Adrianopeli lähäb, oma kätte, sest et see kõige lühem tee on, Doonau äärest üle Balkani mägede Türgi maa südamesse saada. Sistowa juurest üle Doonau minnes, ei puutu Wene wäed mitte kuulsa Rustschuk-Schumla-Barna-Silistria kindluste neljanurga sisse, waid lähawad otsekohe Gabrowo kohalt üle Balkani Kasanlyki. Rõnda lähäb Wene wägi kiilu wiisi waenlaste kindluste wahelt läbi tükkides maanteed mööda Alessandropoli ja Sofiasse.

8.

Braila üleminek 11. Juunil.

Braila üleminekust kirjutatakse 11. Juunil: „Doonau jõgi Braila kohas, kust Wenelased silla üle teinud, ei ole mitte wäga lai, aga mõlemilt poolt kaldalt on wesi wäga laialt üle tõusnud, kelle üle niisamma silda peab tegema. Rumeenia poolt küljest hakkab sild linna hommitupoolsest otjast pääle, kuhu ka sadama ots ulatab. Teiselpool kaldal seisawad ära põlenud Gezedi küla waremed. Et mõlemad kaldad juba Wenelaste käes oliwad, siis hakati silda ühekorraga mõlemilt poolt küljest tegema, kus juures tarwilik material aurulaewa pääl Gezedi weeti. Ehituse juures pruugiti palju Kreeka madrusid, kes kinnipandut Doonau laewasõidu pärast palju ilma tööta oliwad ja 8 nädali sees mitte ühte grossi ei olnud teeninud; neil oli nüüd hää meel, kui nad oma ülespidamiseks midagi teenida saiwad. Silla ehituse wiis on mõnesugune, kus seda kas jõe le ehk ülenjutut maale pääle on tehtut. Ülenjutut maa sild on

suure fange pukkide pääle ehitatut, mis maa sisse rammitasse, kuhu palgid ja tugewad plangid pääle pannakse, ja raud klamrite kui ka köitega ühendatakse.

Jõe sild on aga parwedeft kokku pandut, mis järelseiswal wiisil oliwad ehitatut. Kõige esiti oliwad 9 palki, mis üle 14 silda pikad ja 24—28 tolli jämedad oliwad. Nende üle oliwad risti seitse palki pandut, mis kruwide ja klamritega alumisi wäga kindlaste kinnipidasiwad. Alumised palgid oliwad nõnda säetut, et keskmine kõige pikemalt wälja ulatas ja teised kumbkil pool kõrwas järestiku lühemaks jäiwad, mis, nagu laewa nina, wastuwoolawat wet lõhkuda wõis. Ristipalkide pääle pandi weel kolm põigiti palki, mis jälle tugewaste ristpalkide külgi finni kruwiti. Üks niisugune parw oli siis lühidelt öölda, kolmekordsest üksteise pääle pandut palkideft kokkupandut. Niisugusi parwesi oli Galazis 8 tükki, kellega aga ükssikult suurtükka ja hobusid üle Doonau ja üleujutut kalda maa sõueti. Selletarwis oliwad neile tugewad laudadeft käetoed kõrwa tehtut, kaks latert külgi säetut ja ka tugewad aerud walmis pandut, et nad madalais kohtades wõisid edasi lükatut saada. Niisugune ülewedamine oli aga üks raske tük tööd! —

Brailas oli neid parwesi 65 tükki, mis silla tarwis nõnda jõkke oliwad ankrusse pandut, et nende terawad wõi nina otsad wastu wet seisid, ja et iga kõige pikema ninapalgi otja wahel arwata 4½ silda lai oli. Nende parwede pääle pandi nüüd ühest kaldaft teise, silla aluspalgid ja siis nende pääle päris silla põhja plangid. Kõige selle silla mõlemil pool kõrwas oliwad tugewad köiteft käepidemed, mis parwede külgi kinnitatut postide ümber oliwad seotut. Sga kuue parwe taga oli weel üks later, ühtekokku 10 tükki, mis öö ajal walguft pididwad näitama. Nõnda oli see sild paari päewaga walmis. — Silla kaitsmiseks oli pääle poole

wet üks ahelatega palkidest kottupandut tõke tehtut, mis teisest kaldast teise poolwiltu läbi jõe tõmmatut, et kõik asjad, mis weewoolusega ülewelt poolt tulewad ja silda rikkuda wõiwad, tõkkest wastu wõetud ja Rumeenia poole kaldasse juhitud saawad, kust nad jälle wälja wõiwad kistut saada. Niisugune sild on aga üksi jõe pääl; aga üleujutut maa pääl on muist silda pükki wiisi ja muist mullast ja hagudest tehtut. Selle Braila silla pikkus on enam kui üks kiilomeeter ehk meie werst. Sammu kõndijad wäe jaod pruugiwad täieste 20 minutit, enne kui nad ühest otsast teise jõuawad.

Pääleseda oliwad 8 wedamise laewa ujujais patareideks, fisse säetut, kellele kõrged parda seinad suurtükide aukude ja jalawäe lastmise kohtadega oliwad ehitatut.

Wiimaks oliwad weel ülewedamise tarwis järgmised Rumeenia Doonau kanoonipaadid, kui: „Stefan cel mare“, „Fulgerul“, „Romaania“, „Kundiinika“, ja liht inimeste käest palgatut aurulaewad „Zagradzdenje“, „Foskolo“, „Foskoliino“ ja 6 weikest Wene auru paati.

Kõik niisugused eesajutused oliwad tarwis, enne kui üle Doonau minna mõtlema wõis hakata. Üleüldse rutustas wiimisel ajal nimelt üks asi Doonau üleminekut, ja see oli wee alanemine; aga see oli koguni teise wiisi pääle: Tänini oli arwatut, et Wenelased suure igatsusega seda ootasiwad, kunni Doonau wesi õige madalaks pidi minema; aga see oli ekfi mõte. Just wee kõrgus sundis neid taga, weel enne oma eesajutuste lõpetust üle Doonau tõtata, sest et nemad madala weega ei paatide, parwede ega lootfikutega üleujutut maast üle, ega ka jala läbi minna ei wõinud. Üle pää ja kaela sai Galazis ühe hārra Pravatka wabrikus wiimaks ööd ja päewad tööd tehtud, kus kõik see material pidi muretssetut saama, mis Wene wäe üleminekuks tarwis oli.

9. Suunil läks üks Wene ohwitser 8 kassakaga Ga-

lastist üle Doonau ühte Türgi külasse, mis Zalofa kutsutakse ja säält lõunahommiku poole mööda üleujutut maad, kunni püssi lastmise kaugusele nende mägede ligi, mis Galazi vastu Matschini ja Isakticha wahel seisawad. Ühe nende mäekünkude pääl oli üks palkidest maja, kus üks weike jagu Türgi soldatiji sees oli; säält lasti wäga libedaste Wene salakuulajate pääle. Ohwitser ei lastnud ennaft aga mitte efsitada, waid pööris üleujutuse wee pääl mäekingust hommiku poole ümber, jeda kohta järele waatama, kust kõige paremine kuiwale maale wälja wõib minna. Kui see oli korda läinud, siis alles pööris Wene salakuulajate selts tagasi. Kaks Kassakast oliwad raskest hawatut saanud, aga tee oli ometi leitut.

9. Juunil tuli wastu õhtut üks terwe brigaade Wene wäge Galazi hommikupoolse linna jao sisse. Kui juba pimedaks oli läinud, saiwad nemad 32 parwe ja 120 lootfikuga, kes just sedasamma teed läksiwad ja tuliwad, kui päew enne jeda salakuulajad, üle Doonau wiidut. Rahelja Bulgaaria meest, kes juba mõne nädali eest teiste kristlastega Bizilast ära oliwad põgenenud, oliwad neile tee juhiks. Parwed saiwad suurtükkidega aurulaemadest üle Doonau kunni Zalofasse weetut; Zalofast saadif pidiwad suurtüki mehed neid isi lattide abiga kaugemale maa poole lükkama. Et see üleminek üks raske tüf sõa tööd on olnud, on isigi mõista. Ommetigi oli neil, kunni kellu kaks pärast poolt ööd, 3,000 meest ja kaks suurtükki eesnimetatut kingul kindla maa pääl wäljas, kus weel enne päewa tõusu taplus hakkas.

Türklasted märkasiwad, et midagi säält pidi olema. Wiimaks hakkasiwad nemad hää õnne pääle pimedasse lastma. Wene wäe jaod ei pannud aga Türgi eeswahtide lärtsutamisest midagi tähele, waid läksiwad otsekohe wastu

mäge ülesse. 10. Juunil kellu kolm homiku teretas neid juba üks Türgi patarei esimeste paukudega. Wene faks fuurtükki säeti ka warsti tuld andma. Wene jalamägi tungis aga pikas roodudes edasi, ja nõnda sai kunni kellu 11 enne lõuneni kibedaste tööd tehtut. Türglased taganesiwad esite Garbina poole, siis jälle Bizila poole tagasi. Palju Türglasi sai sääl ümberpiiratut ja wangi wõetut.

Wiimaks öölbi: Türgi patarei pääl pool Bizilat on tarmis tee päält eest ära kaotada! Et paljast tule andmisest mitte küllalt ei olnud, siis tormati pajonettidega sinna pääle. See tormijoosk maksis suuri ohwrid, aga Türgi patarei sai ära aetut, jaolt ära wõetut ja ka siin juures fuurtükki wõidetut. Sellepääle ei olnud Türglastel sugugi enam peatust; hulga kaupa põgenesiwad nad õhtupoolse mäe külge mööda Matschini poole. Taewa kõrgused tolnu pilwed näitasiwad keskpäewa ajal weel seda teed, kuhu poole Türglased põgenesiwad, nõnda et seda ka Galazist ja Brailast ära näha wõis.

Wenelased oliwad aga warsti Türglaste kannul ja asusiwad endid nende kõrguste pääle, mis Nakareni ja Bizila wahel on, kust nemad omad eeswahid kaugele lõunapoolle Bizilat edasi saatsiwad. Sõdimise ajal tuli aega mööda ka teine pool Wene brigaadest nende wõidetut kõrguste pääle järele, nii kui ka kõik nende fuurtükid, mis wõidule isiäranis otsuse tõi. Need 6,000 meest ja 8 fuurtükki oliwad juba enam kui küllalt, Türglasi wastu lüüa ja Doonau paremalt poolt kallast puhta hoida, kui Türglastel lusti peaks olema nende pääle tulla; aga seda ei tulnud mitte enam ette. Türglased, kes Matschinis oliwad, katsusiwad aga, kui nad põgenema saiwad. Kassakate salgad wõisiwad wastu õhtut ilma tülitamata, kunni Matschinist saadik, ümber luusida.

Kõik selle päewa otja tõttasivad Wene wäed, niihästi filda mööda, kui ka lootfikutega üle Doonau jõe ja marsfisiwad edasi Matschini poole. Wene juurtükki paadid sõitfivad ühtepuhku Braila ja Matschini wahet edasi ja tagasi, aga Hirsowa juures seiswad Türgi sõda laewad ei liigutanud ennast mitte üks ainus. Kindral Zimmermann läks weel selleksammal päewal Matschini kindlust vaatama ja fissewõtma, sest tema juhatusel al sai wägi Galazis ja Brailas üle Doonau saadetut.

11. Juunil tuli Keiser Aleksander Braila wäge ülewaaatama, nõnda kui Ta seda Galazis oli teinud. Kindral Zimmermann oli Teda sääl teretamas, kus Keiser tema ümbert finni hakates temale suud andis ja tema termise wastu wõttis. Keiser nähti wäga lahke olemat. Ilma ajawiitmata sõitis Ta warfi raudtee hoowist tõllaga wäe laagrisse. Laagri juures astus Ta tõllast wälja ja hobuse selga, et Ta kõik oma wäe jaod läbi wõis waadata.

Laagrest läks Ta jälle tuhat nelja teine poole linna, selle patarei juure, kelle kuulid esimese Türgi laewa „Lutfi Dshelil“ põhja oliwad lastnud. Seie jäi Keiser kellu 10 ja 20 minutist õhtu, kunni kellu 11. Selleksammal filmapilgul, kus Keiser patarei pääle jõudis, tõusis paremalt poolt kaldalt ühe kingu päält üks suur suitsu sammas ülesse, mis Wene wäed Reisri auuks ja teretuseks Türgi maa päält oliwad saatnud. See näis aga ka ühes mõlemil pool kaldal seiswa wägedele märgiks olema; sest selleksammal filmapilgul nähti enam kui 100 soldatitega täidetut paati ja lootfikut kaldalt ära tõukama ja rutulise sõudmisega Matschini kanalisse jõudma. Nõnda kui sõawäed maale oliwad jõudnud, oli ka laatsaretti rong Braila silla pääl üle minemas.

Nõnda sai siis üks jagu wäge Reisri oma filma al

üle Doonau saadetut, ehk kül suurem jagu juba öösel enne seda üle oli läinud. Kellu 11 aeg tõusis jälle Matschinist suitsu sammas ülesse; kui see nähtawale oli tõusnud, läks Keiser Suurwürostidega nii kohe patareide päält ja ka Brailast ära ja pööris Plojeshti tagasi. Kellu 11 ja 5 minutit oli Keiser juba ära sõitnud.

Laatsjaretti rong pidi sammuma üle filla minema; tema järel käiswad kaks punase risti seltsi öde, kelle juures ka üks seltsi saadik oli, kes oma halastuse tööd hamatute juures pidiswad tegema, ja warssi nägime punase risti lipu Türgi maa pääl lehwima.

Wene aurulaemad ja aurupaadid käiswad ühtepuhku Braila ja Matschina wahet, wedasiwad suurtükka, hobusid ja toiduse wara üle, ja õhtul oli suurem jagu Wene wäge Braila kohas Türgi pinna pääl. Kassakad, keda Avantgardekis (edasi tungijais) pruugitakse, sõitsiwad ratsa kaugele maa sisse, otksiwad kõik mäed läbi ja tegiwad nõnda suure ringi wäe ümber.

Wäe jaod, kes pärast lõunat Brailast üle jõe läksiwad, laulsiwad ja oliswad rõõmsad, aga mõni nende seas oli wäga tõsine ja kurb. — Kui palju neist oma isamaad enam näha ei saa!

Üks nende seas astus waast wälja, wajutas mulle — nõnda ütleb kirja saatja — ühe kopiku peusse ja palus mind, et ma seda selle kirikule peaks andma, kelle ees meie just seisime, et tema eest üks palwe taewa poole peaks saadetama. Kõik, kes seda päält nägimad, oliswad sügawalt liigutatud.

Warssi kuulsime meie jälle rataste weeremist ja hobuse jala astumist filla pääl, kui ka aurulaemade ähkimist wee pinnal, ja kui meie õhtul Matschini poole waatsime, siis oliswad Wene wäe roodud juba kaugel Türgi maa sees.

Nõnda on siis esimene üleminek Wenelastel Galatz-Brailast
pääle hafatut ja täieste korda läinud.

9.

Wene Keisri kuulutus Bulgaaria rahwale.

Kui nüüd Wene wäed 10. ja 11. Juunil üle Doonau
Bulgaaria maale olivad läinud, andis Wene Keiser Bul-
gaaria rahwale järgmise kuulutuse:

„Minu wäed, kes Doonau üle on tulnud, astuvad
täna Teie maa sisse, kus nemad juba enne mitukorda
kristliku Balkani poolsaare rahwa elu paranduse pärast on
wõidelnud. Minu Gelfäijad on neist wanast mälestustest
ja mitme saea aastastest wanast ühendusest, mis Reid selle
õigeusu rahwaga on ühendanud, truiste finni pidanud ja
on ka Nende abi ja sõariistade läbi korda läinud, aeg ajalt
Serblaste ja Rumeenlaste eluforda kindlaks teha, sest et
Nad neid poliitikalikus elus oma jalge pääle awitasiwad.
Aeg ja muud asjad ei ole Wene maa armastust oma Hom-
miku maa usuwendade wastu mitte wäändanud. See
samma armastus ja mure kõige selle Balkani poolsaare
suure kristliku sugukonna liikmete wastu, elab meie südames.
Mina olen oma wäele, keda Minu wend, Suurwürlst Nikolai,
juhutama saab, selle töö kätte usaldanud, mis Teie rahwa
pühitsetut õigused peab finnitama, mis pääl Teie kodanlik
elu kaswama ja kosuma saab. Teie ei ole neid õigusi
mitte sõariistadega ehitatut wastupaneku wäe läbi kätte
saanud, waid mitme saea aastase kannatuse ja nende marti-
ride were läbi, kellega Teie ja Teie wanemad saea aastade
kaupa oma isamaa pinda on kaotanud.

Bulgaaria maa rahwas! Wene maa eesmärk on üles ehitada, aga mitte ära rikkuda. Jumala nõuu läbi on Wene maa kutsutut, kõiki rahwa sugusid kui ka kõiki usufeltsi waigistama ja lepitama, kus mitme sou ja usu rahwas elawad. Siitjaadik kaitsewad Wene sõariistad iga kristlast kõige wägiwalla töö eest; ükski ei wõi nuhtlemata tema ega ta waranduse külgi puutuda; iga kuri töö saab oma trahwi leidma; iga kristlase wabadus, auu ja omandus saab ühtewiisi warjatut. See on otsekohene õigus, mis kõiki meie tööd saab juhutama, nõnda ka meie kindel tahtmine, jääduft ja õigust jääl korda saata, kus korratu olef ja wägiwald walitsewad. — Aga teie, Bulgaaria Muhameedlased, teile panen ma ühe tõsi ja parandawa mae-nitsuse ette. See on mul piinalik, kõikisugusi kurje tegusid ja wägiwalla töösid meele tuletada. Mitmed teiest on kristlaste wastu raske süüga koormatut. Reid hirmsaid tegusid ei unustata mitte ära, aga Wene walitsus ei taha mitte kõiki mõnede kurja tegude pärast wastutamise alla tõmmata. Üks korrapäraline ja erapooletu kohus saab ainult nuhtlemata jäänud kurjategijaid karistama. Tundke täna Jumala õigust, mis teid praegu kätte saab ja kummardage Tema tahtmise ees; heitke kõik omad õiged nõudmised Minu kohtute alla, keda igalepoole sisse jäetakse, kus Minu wäed ilmuvad; saage selle koguduse rahulikuiks kodanikudeks, kus teile teie elu tarwis hääd ja korralised jäänused pakutakse. Teie usk jääb puutumata, teie elu, teie warandused, teie sugukondade elu ja auu saawad meile pühad olema.

Kristlikud Bulgaarlased! Teil on mälestuse wäärt päewad käes. See tund on wiimaks tulnud, kus teie Muhameedlaste woli ja wõimuse alt pääsete. Näitke maailma ees oma kristliku armastust üles, unustage wanad tülid,

pidage kangeSte iga rahwa wanust õigustest lugu ja pange neid tähele, ühendage endid usumennad ühes meeles ja wennalitus armastuses, mis ühe ehituse kindel ja festaw põhi on. Koguge endid kindlaste Wene lipu warju alla kofku, kelle mõidud juba nii mitu korda Doonau ääres ja Balkani saare pääl on helisenud. Seda mööda, kuida Wene wäed maa sisse edasi tungiwad, saab Türgi wäewalla asemele üks korrapäraline walitsus säetut; rahwas saawad isi warsti kutsutut, uue ülemate juhatusel al tegewalt sellest osa wõtma. Bulgaaria soldatid saawad, kui kodune sõariistadega ehitatut wägi, selle üle walmama, et korrapäralik olek ja rahwa rahu ülewel saawad peetut. Teie hool, oma isamaad auu ja südame tunnistuse järele teenida ja see erapooletu olek, misga Teie seda kõrget kohust täidate, saawad maailmale tunnistama, et Teie selle wäärt olete, mis Wene maa nii suurte ohwriga Teile on walmistanud. Kuulge Wene ammetnikkude sõna; tehke truuste nende sädemiste järele. Selle sees on Teie tugewus ja Teie õn.

Manduses palun mina Jumalat, et Ta meile kristlaste waenlaste üle wõitu annaks ja oma õnnistust meie õige ettewõtte pääle maha saadaks!

Aleksander."

Sellestjnatsest Reisri Majesteeti kuulutusest saadit hakkasiwad Wene wäed hoolega sügawamasse Bulgaaria maa sisse minema ja üle Balkani mägede tungima. Rustschukist, kes Doonau jõkke jookswa Donu jõe suus seisab, wiivad pääle Barna raudtee üle Rasgradi ja Schumla, weel teised teed Tirnowa ja Sofia. See raudtee, mis Rustschukist, kuni Barna sadamasse Musta mere ääre wiib, on ligi 214 wersta pik, kus järgmised 8 posti jaama seisawad, kui: Wetowa, Rasgard, mis 30 wersta selle nimeliseft

linnaft eemal on, — Iſchiklar, Scheitandschif, Schumla, Prawody, üks fenaste ehitatut linn 70,000 inimesega, Gjubedshe ja Varna, kus kõige parem Bulgaaria sadam Mustamere ääres ja üks tugew kindlus on. Seitse wersta Scheitandschikist lähäb raudtee sellest kivitteest üle, mis Si-
listriast Schumla wiib. Peaaegu piki raudteed lähäb üks hää maantee Rasgradi ja Schumla ja säält edasi üle Eni-
basari kunni Varna. Ruſſſchuki ja Schumla wahel on ligi 100 wersta, Schumla ja Varna wahel 180 wersta. Üks selle tee aru wiib Schumlast Tirnowa.

Kõige tähtſam maantee on see, mis Ruſſſchuki ja Tir-
nowa wahel on, mis üle Trijawnna, Balkanist läbikäidawa
orgu lähäb. See ligi 135 wersta pik maantee lähäb 45
wersta kunni Belasse, Jantra jõe kallast mööda edasi, kus
üks kaunis lage maa on. Kui see tee aga Jantra jõest
pahemale kaldale üle on läinud, — Bela juures käib üks
hää kiwi ſild üle jõe — siis jookseb ta piki seda jõe ühest
ſigitawast ja kaunis hästi haritud maa joonest läbi. Tir-
nowa poole minnes lähäb maapind mägisemaks ja taimede
kaſw wägewamaks. Teinepool Simowoda, kus üks kiwi-
ſild üle nõndasamma nimetatut jõe wiib, lähäb see maan-
tee ſügamasse Jantra orgu, kust ta Tirnowa, ühte suurde
Bulgaaria linna wiib, mis enne nende kuninga linn on
olnud. Tirnowast ſaadis on kõik see ümberkaudne maa
tihedalt Bulgaarlastega täidetut; säält edasi minnes tuleb
esiti Tranowa alew ja siis kaubalinn Trijawnna wastu.
Siin lahkeb tee hommiſu poole Dsmanbasari ja säält kau-
gemale Balkan-Raſani ja Jeleni-Balkan. See tee, mis
Sofiaſſe wiib, lähäb Belast, Plewnast, Aſikowegist, Orhan-
jeſt ja Urchanei mäe latwadest mööda ja on ligi 300 wersta
pik. — See tee on Midhat Paſcha töö, mis mõlemaid
Bulgaaria maa pää kauba linnasi, Ruſſſchuki ja Sofiat

ühendab, mis kauplemise ja põllu produktide pärast isiaranis tähtis on.

10.

Üleminek Sistowa ja Simniza kohalt.

10. Juunil oli Wene wäe üleminek Galazi ja Braila kohast õnnelikult korda läinud; palju raskem oli aga nende üleminek pääl pool Doonau jooksu. Teisels ülemineku kohaks oli Suurwürst Nikolai esiti Nikopoli koha walitsenud, sest et lõpmata suure üleujutuse wee pärast Simniza kohas seda mitte ette wõtta ei wõinud, ja selle järele pididwad ka kõik ettewalmistused jäetud saama; ommeti olidwad sellel ettewõttel kõikisugused raskused takistuseks ees. Esiti pidi kõik ülemineku material raudteega, mis wäga korratuma oleku sees oli, juure muretsetud saama. Suurem jagu pontonisi saidwad kõik Galazis ja Slatinas ehitatud. Galazis ehitatud pontonid saidwad raudteega kunni Slatina toodud. Kõik ülemineku material sai jääl Dltä jõkke lastud, et nad jäält Doonau jõge mööda Nikopoli kindluse alt läbi oma kohta pididwad wiidud saama. Muud nõuu ei jäänud jääl mitte üle; sest pääle Dltä jõe ei ole kedagi muud sõidetawat jõge Sistowa ja Nikopoli wahel, mis Doonau jõkke jookseb. Oleks ülemineku material lähema sõidetawa Ardschisi jõe pääl ette walmistatud, siis oleks seda wastu wet weel kangemast Rußschuki kindlusest pidand mööda wedama.

13. Juunil pididwad sõawäed ülemineku kohal walmis olema, aga silla pontonite juure wedu wõttis kolm päewa rohkem aega, sest et need Bede jõe ääres lagunud raudtee silla pärast nii kaua paigal on pidand seisma. Selle wahel ajal pandi jõgi torpeedodega Türgi laewade eest kinni ja

waadati ka see koht walmis, kust pää üleminef pidi sündima. Kui Barapani kohal tee torpeedodega finni oli pandut, et Türgi monitoorid mitte pääle poole Rrustschuki ülesse ei wõinud tulla, siis pidi ka see wahe, Barapanist kunni Turmu, finni pandama. Nii kui hakatuses see plaan oli, et Nikopoli kohast üle pidi mindama, siis oli tarwis Doonau jõe ka päält poolt seda kindlust finni panna, kui see jõgi esiti Barapanist kunni Nikopoli Türgi monitooridest puhtaks oli tehtut. Seda ei wõinud aga mitte muidu korda saata, kui et monitoorid kõik ära häwitatut pidiwad saama; see wõis aga üksnes auru paatide abiga õnnelikku kordamineku läbi sündida. See aga ei juhtunud ka mitte korda minema ja faks monitoori jäiwad ometi Nikopoli alla.

12. Juunist saadik oli Türgi sõjalaemade sõit kestmise Doonau pääl, Nikopolist kunni Rrustschuki, hoopis lõpetatut; selle wahe pääl olewad monitoorid jäiwad liigutamata Nikopoli juure seisma. Oliwad nad wiga saanud, wõi ei tohtinud nad wälja tulla, kes wõib seda täada.

Selle wahe ajal 8.—12. Juunini käis Keiserlik Rõrgus Suurwürl Nikolai oma nõuukogu ülemaga, kindral major Lewizky Plojeschtist salaja Doonau kallast Simnikast kunni Turmuft saadik järele waatamas. Kui Keiserlik Rõrgus kõik neid raskusi ja hädasid ära oli näinud, mis Nikopoli kohast ülemineku ees oodata oliwad, kui ka seda tähele pannud, et wee seisuse pärast Simnika kohast üle wõis minna, siis walitses ta wiimaks ülemineku koha natuke alt poolt Sistomat. Ka pääforteris ei täadnud keegi sellest, kuhu ja mispärast Keiserlik Rõrgus wälja oli reisinud. Sellepääle sai aga üksnes 8. korpuje kommandeerijale täada antut, kelle wäe jaod üleminekuga hakatust pidiwad tegema, et Simnika kohast üle pidi mindama. Mitmesuguse sõawägede liigutuse kui ka Nikopoli ja Rrustschuki pombidega

lastmise läbi saidvad Türglased ülemineku kohalt ära ahwal-
datut, et ülemineku asutusi ette wõis wõtta.

Sinnika kohast olla neli silda üle Doonau tehtut, üks olnud pukkide ja kolm pontonite pääl. Esimene pontoni sild seisnud 98 pontoni pääl, mis üksteisest ilka 10 samm eemal olnud; 29 pontoni olnud rauast ja 69 puust. Teine sild seisnud 21 rauast pontoni pääl ja kolmandama silla al olnud 72 pontoni; sildade laius oli ligi 3 silda. Oh ma kül — ütleb kirjasaatja — ühe Kassaka rügemendiga ühes üle silla läksin, ei tunnud ma silda füiski wankuma, sest et need wäga kindlaste on ehitatut ja iga ponton kangeste ankrusse pandut.

Sinnikast wiib üks kõwerik tee läbi pehme mullase ja tolmuse aasa maade. Wiikasti need kui ka Doonau sees olewa saare päälseid teed saidwad Benelastest hagudega täidetut ja mullaga päält taseks tehtut, mis läbi nad endile ühe kindla tee saidwad, kust nad raskeid asju wõiswad üle wedada, ilma et need jisse oleksiwad wajunud.

Enne kui aga sildasi ehitama hakati, pidi kindral Richter pontonite ja lootfikute pääl ühe jao wäega üle jõe minema, mis 14./15. Juunil öösel sündis. Kellu 2 ajal ööse läks esimene hull wäge üle, ja need olivad: Wolhynia jalawäe rügement, üks sotnija jalgwäe Kassakaid ja 60 Doni rügemendi Kassakast, ja nendega ühes kindral major Jolschin. Kellu 2 ja 45 minutit astusiwad need wäe jaod Türgi poole kaldale maale, kus nemad eeswahtidest üksikute püssi paukudega wastu wõetut saanud, nõnda et nemad ilma suure kahjuta seda kumis kõrget kallast mööda ülesse on saanud ronida. Järgmised üleminejad on aga juba wäga kange püssi ja suurtükide tule al üle pidand minema; wiisist olivad Türgi wäe jaod endid Sistowast ja säält ümberkaudu kofku kogunud. Ommeti läks ülminek pontonite pääl ilma

wahetpidamata edasi. Ülleminetu ajal läks waenlasel ommeti korda, 5 pontoni oma suurtükkidega põhja lasta.

Kolmandama ülesõiduga läks kindral major Drago-mirow ka teine poole jõge ja hakkas isi wõitlust juhutama. Suurwürsti Nikolai poeg oli temale ülesaatmise juures abiks antut; selle hooleks jättis ta nüüd 14 jalawäe diviisiooni jaod weel üle saata, kes üle minemata olivad; wiimastega läks ka Suurwürsti Nikolai poeg teine poole kaldasse.

Kui kindral major Dragomirow teine poole kaldale jõudis, nägi ta, et Wene wägi, kes esimese sahe mooriga üle jõe oli läinud, Türglasti juba wiis wersta kaldalt eemale oli tunginud. Sellepärast käskis ta kindral major Petruschewskiy brigaade, kes tema järele maale tulivad, otsekohe Sistowa päale minna ja sääl päale hakata; neljandama küttide brigaadele, kes kõige wiimaks järele tuli, andis ta käsu, et nemad selle mäe selja päale pidivad ronima, mis pääl pool Sistowat Doonau kallast mööda edasi lähäb. See fange ja werine wõitlus kestis kellu 3 hommikust kunni lõuneni; wiimsed suurtüki paugud jäiwad kellu 2 pärast lõunat wait. Türglased panivad meele ärasheitwa waprusega wastu; wast igast warjupaigast pidivad nemad pajonettidega wälja aetut saama. Kahte Türgi suurtükki, kes Sistowa juures ühe kõrguse pääl seisiwad, ei olnud mitte wõimalik wait jääma sundida, ehk küll mõned meie patareid Rumeenia poolt kaldalt wahetpidamata nende päale tuld andsiwad. Wiimaks taganesiwad Türglased Tirnowa ja Nikopoli poole tagasi, kuna meie wäed Sistowa ja säält ümberkaudsed kõrgused eneste alla wõtsiwad.

Wene poolt ööldakse ühte kofku 821 meest langenud, nimelt 302 surnud, selle hulgas 9 ohwitseri, ja 466 haawatut, selle seas 22 ohwitseri, ja 53 hoopis kadunud, mis wiisist ära uppunud.

Rui mina — ütleb firja saatja — pärast lahingi lõpetust sõaplatši päale läffin, ei leidnud ma säält midagi muud märki, kui sõkutut maapinda, ära rifutut wiinapuu aedu ja katki murtut ja lõhutut õunapuid; üksnes linnast ligi kahe tunni teed eemal näitab ühe koha pääl üks haua küngas seda kohta, kus sõa ohwrid oma wiimse rahuaseme leidnud. Ehk kül Türklased 15. Juunist saadik säält oma teed on läinud, siiski on kõik kodune kauplemine seismas, poed kinni ja majade ukjed lukkus. Uste pääl nähitse risti tähta, ehk ka Wene keele kirjadega kirjutatut: „Bolgar“, ehk „Pravoslavny Bolgar“, mis nii palju tähendab, kui: õige usu Buljaar. Bulgaarlased olivad muidu ikka harjunud, soldatitest kõikjugu kurja kannatama, mis ka Wene soldatitest kardeti, ehk need kül oma kange valitsuse al kedagi ülekohut teha ei tohi. Wahest tulewad kül weiksed nääklemsed ette, aga kui need ülesse antakse, siis tuleb niikohse süüdlasele kange nuhtlus kätte, et wõitjad soldatid ka mitte oma kõrget meelt näidata ei tohi. Kõik mis nad ostawad, peawad nad maksma ja ei tohi ka mitte kingitusi wastu wõtta, et nad mitte ei harju kingitusi nõudma.

Sistowa ära wõitmise ajal oli Majesteet Keiser Dratscha külas Doonau ligidal korteris. Säält tuli kindralstabi ehk ülema sõa nõuukogu päämehe Nepokoijshitsky käest täädus Reisri pääkorter: Sistowa on ära wõidetut! Reisri ümber laagris on aga väga palju ülemaid ja ohwitseriisi: kõigile neile antakse warši käsk, et nemad endid nõuu kogu juure peawad koguma. Kõik tõttawad Reisri korterisse. Ohwitserid seisawad ligidas ringis Reisri ümber ja Reisri ees seisab Tema wend Suurwürst Nikolai. Keiser oli praegu oma wennale teise klassi George ordu risti annud, tema ümber hakanud ja temale suud annud. Teised Suurwürstid tungiwad sõdawäe ülema walitseja ligi, kõik annawad temale

juud, ta wastab nende õnnesoowimised sügawa liigutusega ja hakkab siis kõikide kindralidele ümber kaela. Suure waimustusega wõtawad ohwitserid teda oma olade pääle ja wägewa hurraa! hüüdmise al toowad nad temale niisuguse auustuse ja armastuse tunnistuse, kuida see südameelikum ja toredam enam ei wõi olla. Waimustatut õiskamised kõlasiwad ümberringi ja mitu korda hüüdsiwad Suurwüristid ja kindralid Keisrile hurraa! Sellepääle pööris Keiser kaardewäe poole. Tema tee läks Tšherkesside, kaardewäe ja Kassakate laagrist mööda; need wõtsiwad Keisri Härrat niisuguse suure waimustuse ja rõõmuga wastu, et nad ülespidi hüppasiwad, oma mütsi tuulde wiskasiwad ja lõpmata hurraa! õiskasiwad. Kassakate mängukoos oli enese ritta jäädnud ja mängis Keisri laulu; ruttu jäädis ka üks laulukoor enese kofku, kes wõidu laulust laulis. Nõnda sai see Wene sõawäge auupäew keiserlikus pääforteris peetut.

Keiser läks jäält edasi kunni lipu seisju kohta, kus Ta sõawäe lipu teretas ja lühikese kõne oma wäe ülematele pidas, nende lipu auu kiites, kus Tema sõnad jälle, kui tuli mõjusiwad. Soldatid hüüdsiwad lõpmata hurraa! kui Keiser tagasi minnes nende telkidest mööda läks. Dmmeti peeti kõige selle wõidu rõõmu juures laagri jäädnus kangeste ülewel. Kui öö pääle tuli, pidi kõik waike ja rahule jääma, sest et teisel hommikul wara pääforter jäält jälle edasi pidi minema.

Selle pääle soowis ka kaardewäe ülema kommandeerija asemik, kindral adjutant Baron Bistrom Peeterburgist, Keisri Majestetile telegrahwi läbi õnne, et Tema wägi õnnelikult üle Doonau saanud, mis pääle ka Keiser temale wastuseks andis:

„Ma tänan südamest Teid selle kuulsa ülemineku õnnesoowimise eest. Kaardewäe osad on minu usalduse täieste

tõeks teinud; nad on enamiste pajonettidega pidand mõitlema ja on kui wägewad mehed endid üles näidanud. Sellepärast on aga poolest jalamäe kompagniiist, kes sellest taplusest osa mõtsinud, palju langenud. Flügel-adjutant ooberst Dserow on jalast haawatut; kuidas näha, ei ole see haaw mitte wäga kardetaw. Mina leidsin teda kaunis erga ja rõõmsa olevat. Rõndasammuti on ka leitinant Polianow jalast haawatut, aga ta jäi weel roodu. Sekondeleitinant Türbert I. esimesest kaardewäe suurtüki brigaadest on nelja soldatiga ära uppinud; nemad olivad ühe parwega, kelle pääl faks mäe suurtükki olivad, põhja maunud. Preobraschenski rügemendist on üks mees langenud ja üks haawatut; Semenowi rügemendist üks langenud ja üks haawatut; Ismailowi rügemendist üks langenud ja üks haawatut; Jäägri rügemendist kolm langenud; Moskau rügemendist üks langenud ja üks haawatut; grenadeeri rügemendist üks langenud ja üks haawatut; Pawlowi rügemendist faks haawatut; Soome rügemendist üks langenud ja kolm haawatut; Littawi rügemendist langenud üks ja haawatut wiis; Austria rügemendist üks langenud; Preisi rügement on terve; Wolhiinia rügemendist üks langenud ja üks haawatut; Rüttide pataljonid ja kantsi tegijad on terwed. Pääle selle saiwad haawatut, aga ei tulnud mitte roodust ära: Soome rügemendis üks, Preisi rügemendis üks. Flügel-adjutandi ooberst Dserowile olen ma kuld mõega „wapruse eest“ annud; Flügel-adjutant Kossatsch ja kaarde rügemendi leitinant Polianow saiwad 4. klassi Wladimiri ordu mõekade ja paelaga; kaptein Magkewitsch Preisi rügemendist sai Anna ordu 3. klassist mõekade ja paelaga; soldatitele olen ma üheksa aumärki jaganud. Ma palun seda kõige rügementidele täada anda.

Aleksander."

Ra Bene wäe laatsfaretid ja mis sääl ette tuleb, on tähelepaneku wäärt. Sistowa lahingi ajal olivad kolm laatsfaretti siin pool ehk pahemal pool Doonau kaldal ülesse säetut, ja lahingi ajal läks weel korpuse pääarst Dr. Radzky teiste rügemendi arstide ja haige tallitajate soldatitega pontonite pääl üle jõe, ja säadis otse lahingi joone taha neljandama laatsfareti ülesse. Rõige nende nelja laatsfareti sees olivad pärast Sistowa lahingit 360 haawatut. Enamiste olivad kõik raskestes haawatud, kellel suuremalt jaolt kõhus ja rinnus haawad olivad, mis sellest tulnud, et sõdijad väga üksteise ligi on olnud. Mõned haavamised olivad isäranis imelikud. Ühel oli kuul kuue, särgi ja püffi tüki ühes sisse litsunud, mis nagu roosi nup ühes wälja tõmmati. Seda tuleb sagedaste ette, et mõnel faks ja weel rohkem haawa on, mis seda tunnistab, et sõdimine väga kibe on olnud, ja et mehed väga wahwaste wastu on pannud ja palju kannatanud. Üks soldat, kellel kuul käest läbi oli läinud, pääsis ühe amuleti (püha fuju) läbi surma käest. Kuul trehwinud teda just rinna pihta ja oleks ta südamest läbi tunginud. Tema kandis aga terwe rongi metallist pühade fujusid riiete al rinna pääl, ja kuul juhtunud just püha Nigula pihta, ilma et see sellest tugewast metallist läbi oleks tunginud. Nüüd auustab see mees püha Nigulast, nagu oma kaitsjad, ja kui Suurwürst Nikolai haawatuid waatamas käis, näitis haawatut soldat uhkusega Temale oma püha kaitsjat. Mina oleksin seda muidu narrilikuks sõajutuks pidanud — ütleb kirjasaatja — kui ma isi mitte seda meest ei oleks näinud.

Need laatsfaretid olivad 3000 haawatu tarwis sisse säetut; nüüd on aga laatsfareti walitsus õnnelik, et neid aga 360 on. Surnute aru on aga ka 360, kuidas seda hiljemalt leitud. Pää hospitaal on Simnizas, kus proh-

wesslor Dr. Bergmann*) ja prohwessor Dr. Korzenewski, kui kõige kuulsamad Wene maa Chirurgid (loikamise läbi parandajad) tallitawad. Sää! lastis ka weel korpuse pääarst Dr. Piotrowski Tatarlaste laiad kummidega kibitkad esimest korda laatsareti tellideks sisse saada. Üks niisugune kibitka makswad 40 rubla, olla kerge ümber wedada ja muidu väga tugew; pääle seda andwat ta päewa, tuule ja wihma wastu hääd warju, olla wõimalik märsket õhku sisse lasta ja olla kahetsja haigele sees ruumi. Esiteks olla 60 niisugust kibitkat selle tarwis walmis saetut.

Esimeses rippumwoodis — ütleb kirja saatja — mis minule Simniza hospitaalis filma puutus, oli üks kena noor madrus, kellel weike pruun habe moka pääl oli; tema filmad hiilgasiwad palawiku tules; ta ajas oma tahtmist ja palus ühtepuhku, et ta natuke wõiks istuda, mis tohter temale aga mitte ei lubanud, waid ütles: „Ah kui kangekaelne sa aga oled! so haigus lähäb jo selle läbi pahemaks. No noh, pane tähele. Homme tuleb Keiser jälle seie, siis ma tahan Tale kaewata...“ — „Noh, ma jään siis pikali, jah jään. — Rus on õde? oh see õde**)...“

— „Mis sa karjud, oota ommeti, ta on ära läinud; waata, sää! ta istub ja feedab sulle muna. Tema isi on jo sää! eks sa seda näe!“ Seda üteldes pöörab see paks madal lahke näoga tohter ühe paksu õunapuu oksad eest kõrwale ja näitab selle jonnijale, kuidas õde ühe tulekese juures kükitab ja lusikaga kastrollis midagi ümber liigutab.

Kui mina selle madruse ligidale jõudsin, naeratas ta ja palus tekki oma rinna päält natuke tagasi lüüa, ja näitis filmadega oma uue George ordu risti pääle, mis tema

*) Praeguse Rühja õpetaja poeg, kes Tartust sinna läks.

**) Seda nimetasse need naisterahwas, kes sinna haigete tallitajaks läinud.

hospitaali järgi külgi oli pistetud. „Tema Jsi, Tema Jsi on selle mule kinkinud. Tema Jsi on selle ka minu rinna külgi pistnud,“ ütles ta ja naeratas. See haavatu oli uhke oma risti üle, mis temale troostiks ja rõõmuks oli ja pidas enesi järelejätmata kohuseks, seda igale ühele uueste juure tulijale näidata. — „No jah, sa oled üks wiks mees,“ naljatas tohter; „sul põle muud midagi teha, kui ennast ühe külje päält teise pääle pöörata! Tema on jo ommeti Jsi sinu oma kuuldes käskinud, et sa terweks pead saama.“

„Kes on see haige,“ küsisin mina tohtri käest. „Semmen Lopatin, madrus ja sõudja pontoni № 17 pääl,“ vastas tohter. — Mina olin tema lugu juba hommiku kuulnud, mis ma nüüd uueste järele kuulasin ja see oli nõnda: № 17 ponton sõitis wäge ülewies juba teistkorda siitpoolt kaldast ära, enne kui walge kätte oli jõudnud. Waewalt oli ta Doonau pääl ühe kuust walgustatut joone pääle jõudnud, kui Türgi pataljoonid hirmsal wiisil tema pääle tuld hakanud andma. 45. Winski rügemendi jalamehest ja 8. sõudjast ei olnud mõne minuti järel mitte enam pooli mehi elus. Ponton sai ka selle wahel wee woolusest ikka eemale ja kaugemale weetut, kuna Türglased oma lastmist mitte järele ei jätanud, nõnda, et meie mehed ükssteise järel kõik langesiwad; mõne filmapilgu järele oliwad 4 meest weel hinges; pontoni ei wõinud mitte enam sõuda ja nõnda ajas weel teda otse kohe Türgi poole kaldasse. Sääli langesiwad weel 3 meest, et üksainus aga weel järele jäi; see ei tahtnud ennast ka mitte elusalt Türglaste kätte anda, waid kargas jõe. Üks kuul lõi temale weel öla sisse ja purustas tema faela frantslusi. Ühe käega on raske ujuda, aga ta ujus ommetigi, kunni ta endal maa jalge al tundis olemat. Wee woolus oli teda ülemineku kohast 5 wersta alla poole ühe saare pääle wiinud. Kas nüüd Türglased

seba weikest märki wee pinna pääl oliwad märganud wõi oli see pimedast pääst umbes sündinud, ommeti löi üks kuul, kui ta waene mees maale oli jõudnud, ta teise kae päält poolt küünarnukku puruks. See oli see madrus Semen Lopatin. 15. Juunil jõudis ta sinna saare pääle ja alles 20. leidis teda säält üks mööda-jõudja Wene paat kogemata üles, kust ta pääle wõeti ja Simniža laatsaretti wiidi. Kuus päewa üksteise järel oli Lopatin ilma toiduta; tema haawad hakkasiwad kangeste mädanema, nõnda et ussid sisse tekkisiwad, aga ta ei heitnud oma meelt mitte weel ära. Sga hommiku roomas ta wette ja istus säält kaelani sees, mis teda wäha kosutas ja kus wee woolus tema haawu puhastas. Tema jutustas, et ta wiimaks kõik oma lootuse juba kaotanud (mis wiie päewa järel mitte ime ei ole.) Tema olla teine pool kaldal kül liikuwaid punktsi näinud, ei olla aga mitte täadnud, kes need olnud, kas meie rahwas, wõi Türklased. Tema ei täadnud ka mitte, mis kõigest sellest üleminekust oli saanud ja arwas, et kõik tühja oli läinud, mis teda kõige enam pahandas. Wiimaks wiien-damal päewal kuulnud ta Wene keele kõnelewat ja ka aerude sobinat. „Mina waatan sinna poole,“ jutustas ta „ja näen, — wõtku teid see ja teine — meie poisid. „Michejew, hei Michejew!“ kisedasini mina.... — Michejew oli ka õnnekohe selle wapra mehe häält kuulnud. Nad wõtsiwad tema säält ülesse ja tõiwad laatsaretti. Reiser käis kohe seda haiget vaatamas, ja mis pääle selle sündinud, seda täame meie juba.

Ühe teise rippumwoodi pääl istus üks jalawäe Kassak; ta pidi istuma, sest et ta mitte enam pikali olla ei wõinud; kuul oli temale sügawasse selja sisse tunginud ja seljaroo ära rikkunud. Kõik tema alumine pool keha oli alwatut ja ka päälmine pool keha oli temal toetuseks finni mähitut.

Tema oli surma pääle haawatut, sellepärast ei ole ka enam kuuli tema ihust wälja kistut, mis temale ilmaasjata veel walu oleks teinud. Üks halastaja öde hallis riides ja walge tanu pääs, istub tema juures ja loeb temale wagusa häälega midagi ette. Kassak kuulab tähelepannes päält, saab aga waewalt veel midagi aru — tema tuhnid filmad hakkawad korraga ühe koha pääle wahtima, alumine lõug kufub maha.... ja ongi mees surunud!

Päike pöörab õhtu poole, warjud muudawad oma kohta ja mõne rippumwoodi pääle hakkab päike paistma. Haigete tallitajad tulewad sinna, mõtawad ettewaatlikult arstide ülewaatmise al woodi kandmistest kinni ja jäewad neid nõnda, kuidas nad peawad olema. Sääl lähidal seisab üks toppeltelk, sääal puhastakse ja pühitakse pörmantut, kuhu pääle pärast haljad lehed puistatakse. Warji on õhtu käes ja siis saawad kõik haigete woodid haigetega sinna kantut.

Mina läksin — ütleb kirja saatja — rõõmsa südametundmisega säält sõalatsaretist ära. Rahu täidab igaühe hinge, kui ta näeb, kui hästi meie wapra wõitlejate eest muretsetakse. Mina usun, et ka haawatute terwed seltsimehed, kes keelmata neid wõiwad waatamas käia, niisamma rahuliku tundmise säält ligi mõtawad. Kui nemad seda hääd tallitust ja korraliku säädet näewad, siis ei wõi see mõte neid iialgi hirmutada, et neil ka niisamma sugune lugu kätte wõib tulla — sest surma ei karda nemad midugi mitte...

Kui nüüd Wene wägedel Doonau üleminek õnnelikult lorda oli läinud, andis Majesteet Keiser 17. Juunil järelseiswa käsu wälja:

„Ma olen kõik ülema sõawae kommandeerija wägede säädmisi kinnitatut kohtade pääl sõa hakkatusest saadik elawa osawõttega tähele pannud ja tunnud, kuidas kõik nende lii-

kumised korra pääl on, ja kui suurt hoolt wägede terwise ja ülespidamise eest kantakse, ja kui osawalt neid selle täieste korda läinud Doonau ülemineku juures on juhatatut, misga 14. korpuse jaod Galazi ja Braila juures kõige esite hakatust teinud, ja suurem jagu wäge Simnitsa juures seda lõpetand. Et Ma Dma filmaga näinud, kui ütleмата tegewad meie suurtüki mehed, ja kui wäsimata ja karmmata meie kantside tegijad ja silbade säädjad on olnud, kui julgeid tegusid meie wäe juures olemad meremehed üles on näitnud ja wiimaks, kui ütleмата wapraste ja wahwaste meie wäe jaod 10. Juunil Budshaka ja 15. Juunil Sistowa juures on sõdinud, — siis on see Wile tõsiselt rahuloleka rõõmiks, selle läbi Keiserliku Kõrguse, ülema kommandeerijale, Tema ligemate abimeestele ja Minu wahwa wägedele, kes endid uue auu ja kuulsusega ehitanud, ülesse tunnistada, kui südamest ja sügawalt Ma nende tööst lugu pean. — Seesinane päewakäsk peab kõigis kompagniidis, eskadroonides, sotnides, patareides ja kommandudes, niihästi tegema wäe hulgas kui ka ülepea kõiges kaarde-, maa- ja merewäe jagudes ette loetut saama. (Pääkirja alla on Majesteet Keiser isi oma käega kirjutanud:)

Aleksander."

11.

Rumeenia wägede Doonau üleminek.

Kui Bene wäed Sistowa kohalt üle Doonau olivad läinud, siis läksiwad selle järel ka Rumeenia wäed üle Doonau Türgi maa sisse. Kõige esiti on 2000 meest Avantgarde wäge, arwata 15 wersta päält poolt Kalafat-Widini, Tshetate juures üle Doonau saadetut, et nad

Florentiini pääle pidiwad minema kus üks kindel Türgi wäe seisukoht on. Pää ülemineku koht saab weel laugemal ülemel pool Gruja juures olema, kus Dimoko jõgi Doonau sisse jookseb; sääl olla üks pontoni sild kāsile mõetut ehitada. Würst Kaarl ja miniister Bratjanu on Bukarestist Turn-Seewerini läinud, wäe üleminekut päält waatama. Rumeenia wäe üleminek ei ole mitte kerge, nimelt, kui nad ilma Serbia piiri puutumata, hommiku poolt Dimoku jõge üle Doonau peaksiwad tungima. Nemad mõiksiwad sääl juures wäga kergeste Osman Pascha küüsi langeda, kellel Widinäs 30—38,000 meest olewat, kes neid Doonau ja Dimoku juu wahel nurga mõiks litsuda. Sellepärast arwatakse, et Rumeenlased wiisist üle Serbia nurga saawad minema ja et würst Kaarl omad sõawäed pahemalt poolt Dimoku jõe kallast mööda, kunni Bregawa kohta saab wiima, enne kui ta Bulgaa-ria maa sisse lähäb. Muidugi on see plaan würst Kaarli ja würst Milani wahel nende wiimse kousoleku juures maha tehtut.

12.

Türklaste taganemisest Dobrudža maakonnas.

Juba enne Wenelaste üle Doonau minekut kirjutatakse Türklaste sõalaagrist: „Nüüd on mul see asi selge, et Türk-lased oma Doonau äärse wäega Wenelasi, kelle wägi hästi korra pääl on, mitte üle jõe ei jõua keelda minemast. Neil ei ole mitte ükfi tarwilisest wäest, waid ka tublidest ohwit-serideest puudus, kes kindlaste mõistawad wastu panna ja juhutada. Sääl juures lõpeb ka nende kõige suurem kibutus, see kallis usuhullustuse kaup otja. Kes isi sõas on olnud, see täab, kui ruttu liht mehe juures isamaa armastus ja priitahtlik ohwerdus sõa raskuse ja waewa al ära kaowad,

et muud üle ei jae, kui üksnes see püüdmine, et ta aga oma paljast elu veel mõiks ülemel pidada. Üks hästi haritud ja õpetut vägi võib aga fiiski veel ühe tubli juhataja al oma kohust täita. Nõnda ei mõtle mina ka sugugi kassipidi, et Türgi soldat ka ilma tubli juhatajata oma sõariistade auust lugu mõistab pidada; sest Türgi õpetatut soldatid on wast kõige truimad oma kohust täitma, kui kellegi muu riigi sõamehed; aga õmmeti tuleb ka liht soldatil aega mööda see tundmine, et tema kohuse truudus teda mitte enam mõidule, waid aga ainult auusa surmale võib wiia. Rukhtluse wäärt hooletusega olla sõa ministereium kõik kindlused tarwilise kinnitusega jätnud, ehk kül sõda kuude kaupa kaela pääl ahwardamas olnud.... Türgi soldatitel, kes muidu väga tublid mehed on, puuduwad sõa kunsti pääle õpetatut unterohwitserid hoopis; nõnda on ka nende kommandeerijad Paschad hirmus hooletumad ja rumalad, kes oma wägesid nõnda ei mõista säada, kuidas kohus on. Siis ei ole mitte ime, kui nemad isi oma nõdrust ära hakkawad tundma ja eest ära taganema, kui seda järgmises riidades näha saame.

14. Juunil kirjutas üks sõnumi saatja Rüstendschest: Ribeda ratsa sõiduga olen ma praegu Hirsowast seie jõudnud, aga ma ei wõi iial seda unustada, mis sugust häda, alastust ja waesust minu filmad selle tee pääl on näinud. Gile õhtu sai Türgi wäe ülemale, kelle korpusega mina ühes olin, täädus antut, et Wenelased meie järele tulemas olewat. Tema andis warsti käsu, et telgid pidiwad kokku wõetut, kõik fisse pakitut ja edasimineku tarwis walmis säetut olema. Raua aega seisiwad soldatid veel sõnalausumata laagre tulede ääres ja ootasiwad edasimineku käsku, kuna kuu oma täie walgusega meie pääle maha paistis ja meie kardetawat ja meele äraheitwat olekut oma waifusega veel

enam näis kaswatama. Kellu pool üheksa sõitis üks major ratsa natukese maad eemale, et ta waenlaste tulekut pidi tähele panema; waewalt oli ta mõni sada sammu laagrest eemale jõudnud, kui ta selle hüüdmisega: „Wenelased tulewad!“ jälle tagasi kihutas. Nüüd jooksis üks hulk mehi wälja, kes warsti küllalt aru saiwad, et Wenelased nende kannul olivad ja neid peaaegu sisse nähti piiranud olemat. Üleüldine ehmatuse tuli kõikide pääle; wastupaneku pääle ei mõtelnud ükski, waid aga üksnes, kuidas ta enmast päästa wõis. Selgid olivad filmapilgul kofku pakitut, niisamma filmapilgul olivad ka kõik sadulas, kes ratsa mehed olivad ja tormati tuhatnelja edasi, aga kuhu! seda ei täadnud wist ükski meitest. Terwed maa inimeste woorid, wanad, nõdrad, abita jäetud inimesed ja naised wäetima imewa lastega täitsiwad igal poole teesid, nõnda et edasimineku palju raskem ja kardetawam oli, kui et meie sinna poole oleksime tagasi pöörnud, kust Wenelased meile kaela tulla ahwardasiwad. Aeg ajalt kuulsime meie Kassakate trumpeeti hääli, mis meid ikka ja ikka rutulisema põgenemisele kihutasiwad, kunni meie wiimaks sinna jõudsime, kus meie praegu oleme (see on Rüstendsches.)

Sinnikast kirjutatakse: Siit saawad Wene wäed väga ruttu edasi saadetut. Neli brigaade hobuse wäge on juba Barna wastu saadetut, üks brigaade Kubani Kassakaid Nikopoli ja kolm brigaade Tirnowa poole. Wiimsed on juba kaugele edasi jõudnud. Wene wägede sissesääde, edasimineku tarwis, saab järgmisel wiisil olema: Suurwürist Nikolai lähäb 8. ja 9. korpusega üle Tirnowa ja Sliwno oru Balkani pääle; 11. ja 12. korpus saawat Suurwüristi Kuujärje pärija kasi al Rüstschuki ümberpiirama, ja kindral Zimmermann 4. ja 14. korpusega Dobrudscha maa sees edasi tungima, kus tema Silistria linna ümber peab piirama.

Rui Türklased Balkani juures mitte rohkem wastu ei pane, kui Doonau ääres, siis saawad Wenelased ühe kuu pärast Adrianoopelis olema, wast enne weel, kui Silistria, Barna, Rußschuki ja Schumla kindlused Wenelaste kätte on langenud. Wenelastel on mehi küllalt, et nad ühel ajal ühe wäe aruga edasi tungiwad ja kolm linna sisse piirata wõiwad. Rui Wenelased ikka nõnda edasi lähawad, siis ei saa see sõda mitte kauemine kui Septembri ehk Oktobri kuuni kestma.

13.

Türklaste ja Bulgaarlaste wastastiku waen Bulgaarias.

Nii kuidagi Wenelased Türgi maal edasi tungiwad ja Türklased nende eest taganewad, nii häwitawad ka Türklased eht Türgi moodi kõik need kohad paljaks, kust nemad wälja peawad minema, nagu Dobrudschaft kirjutatakse: Kõik Dobrudscha maa on kõrbeks ümber muudetut; Doonau kallast mööda Matschinist kuni Raskowa ja säält edasi kuni Rüstendsche Musta mere ääre ei ole enam ühte ainust terwet küla. Suurem jagu neist on kõik maha põletatut, ära rikutut ja tühjaks jäetut. Siin ja sääl leitakse üksikuid, pool nälginud Bulgaarlaste sugukonde, kelle käest Tscherkessi ja Tatari rööwliid, kes Türgi teenistuses, kõik ära on riisunud. Waewalt oli Wenelaste Doonau üleminef nende kõrwu puutunud, kui Türgi Tcherkessid ja Tatarlased oma koledat tööd pääle hakkasiwad. 200 ja 400 meest ühes koos, läksiwad nad külade pääle ja riisusiwad esiti kõik elajad ja ära kannetawad asjad ära. Mis mitte ei wõinud ligi wõetut saada, see lõhuti puruks ja pandi wiimaks tuli otja. Inimesed, kes wastu paniwad ehk oma

raha mitte wälja ei annud, saidad hirmsal wiisil ära tapetut, miks pärast iga lähema küla rahwas, kuhu need mõrtsukad ja rööwliid puutusiwad, kõik ära põgenesiwad. Kui need mõrtsukad wiimaks veel Medschidje ära oliwad riisunud ja häwitanud, läksiwad nad oma riisutut karjadega Barna poole edasi, kus nad igal poole oma teed niisuguste hirmsa tegudega täitsiwad. Üks suur jagu neist riisutut elajaist pidi tee pääl wee puuduse pärast huffa minema. Kolme päise Medschidje riisumise ajal oli nende kommandeerija Pascha ja Tultscha kohtu ülem neil juures, aga nad ei keelanud neid rööwliid kõige vähem oma rööwimise tööd tegemast waid waataiwad rahulikult päält, kuidas inimeste elumajad ja keldred ära lõhuti ja puhtaks riisuti; ka süiski ei liigutanud nemad endid, kui juba päris soldatid riisuma hakkasiwad. Bulgaarlaste kirikus on niisugused jaledad ja hirmsad teod tehtud, keda fulg ei wõi üles kirjutada.

Niisamima peawad Türglased Wenelaste eest taganedes ka Balkani mägedes tegema. Ammetliku täada anduste järele olla Tcherkessid Herpalikis 60 kristlast ära tapnud, ja kes tapmisest ära pääsnud, need olewat surma eest põgenedes ühe järwe sisse ära uppunud. Meie Reisri Herra olewad ühe Inglise oobersti Wellesleyga Sinnikas ühte Bulgaarlast waatamas käinud, kellel Türglased pärast paljaks riisumist päälui risti ja põigiti lõhki olewat raijunud.

Nõnda on päris sõa kõrwal Balkani poolsaare pääl veel üks kodune häwituse sõda waenliku rahwaste wahel lahti läinud, kus tänini ühed teiste walitsejad ja teised esimeste orjad on pidand olema. Muhameedlaste moscheed saawad Bulgaarlastest ära riisutut ja Bulgaarlaste kirikud Muhameedlastest ära teotatud, tuleleegid lööwad niihästi Türglaste kui kristlaste katustest wälja ja mõrtsukate feltid mollahad niihästi tänise walitsejate kui orjade sugukondade

seas. Tänise sõa sees langenud furnute ja haamatute hulk kaob hoopis nende furnu kehade hunnikute wastu ära, mis lahti pääsnud wiha waen nüüd kuhja ajab. See on aga praegu weel üks weike tüf maad, mis sõaplatsti sisse puutub, kus rahwa sõda nüüd omal koledamal näol möllab; õhta pool Bulgaarias ja lõuna pool Balkani on selle wastu weel kaunis rahuline asi, ehk ei ole üksikud surmamised weel mitte üleüldiseks saanud. See lugu saab sõa edasiminekul ka weel teiseks saama. Runa sõamäed endid laiali laotawad ja werised lahingid löödut saawad, jennis peawad maa waenlased igas külas, igas alewis ja linnas isieneste wahel elu ja surma pääle kodusõda, et peaks wõitu saama ja teist allasuruma, kus mingi sõa säädust ega armuandmist ei ole. Nastasjadade kaupa wana päritut waenluse juure tuleb weel allasurutawa werine wihtamine, kes alles orja piitsja juttisi oma selja pääl tunneb olewat, kui ka see libedus, mis ta isi oma surujate uhkuse al on pidand kannatama, nõnda ka kättemaksmise jänu, mis ühe wägewa päästja wäe ligi olek tema sees ülesse äratab. Türklane paneb omalt poolt ka oma wana uhkuse ja wägiwallaga wastu, et tema walitsus mitte käest ei pea kaduma, ja sääl tuleb siis film filma wastu ja hammas hamba wastu!... Ükski ei wõinud uskuda, et se sõda, mis neljasaea aastast wägiwalla walitsust pidi lõpetama, kõiki wiha nõnda pidi ülesse kihutama. Raua aega oli selle asja ettewõttega wiidetut, ja selle ajawiite põhi oli ainult see tundmine, et paremat elukorda Balkani poolsaare pääl sisse saada, üks hirmus raske tüf tööd on, ja et kõige Hommikumaa pind enne werega kasetatut peab saama, enne kui säält uued ja paremad säädused wälja wõiwad kaswada. Meil on alles esimene sõa haatuse ots waewalt selja taga, aga selle aja sees on ka kodune waen ennast juba hirmsal wiisil üles näitnud. Meed koledad loud,

mis ajalugu meil Türklaste tegudest Austria maal kõneleb, sünnivad nüüd Türgi omal maal. Üksikud hädaarjumised saavad üleüldise segaduse sees ära lämmatatut; ajalou kirjutaja kirjutab küll need toledad sündused ülesse, aga waesed inimesed peavad kõik seda hirmust häda ligi kannatama. Need asjad, mis nüüd meie päivil sünnivad, tulevad küll 16. aastasaea häda ja wiletsust meele, kus isa sõas maha langeb, ema nälja surma sureb ja waesed lapsed rohtu sööma peavad minema. Hommiku maa säädus ja rahwa eluford, oleks küll teisel wiisil wõinud korda saadetut saada, aga usuhullustajad siin ja sääl ei ole seda mitte tahtnud ja grahw Beakonsfeldi wõi Disraeli luurija leopardi poliitik on wiimaks kõik rahulikud püüdmised ära kihwtitanud ja alwanud. —

Järg jää tulema ja saab Nikopoli, Tirnowa ja Plewna lahingitest, kui ka Balkani üleminekust jutustama.

